

אין ספק שרטוש היה הראשון שהגדיר בבירור וללא פקפוק את הצורך לכוון את המטרה לסילוקו של השלטון הזר ולתפיסת השלטון במקומו, ואין ספק שגישתו זו סייעה במידה רבה לגיבוש השקפת עולמו של יאיר. הדבר בא לביטוי בהבדלה שעשה יאיר בין ה"צורר" לבין ה"שולטי" שאותו יש לגרש, והוא נתן לזה ביטוי בעצם ההחלטה לקום נגד השלטון הזר מיידית, חרף העובדה שאנגליה נלחמה באותה עת נגד הצורר – אדולף היטלר וגרמניה ארצו.

חבל שב-Opus Magnum של משה שמיר, שעתידי להיחפך למקור חשוב ואף עיקרי ללימוד תולדותיו של יאיר, לא זכה רטוש למקום שהוא ראוי לו על חלקו בהתפתחות הרעיונית של יאיר.

עזרה זהר

תשובת הסופר:

דבריו של עזרה זהר על מקומו (או, למעשה, היעדרו) של יונתן רטוש מתיאור מאבקו של יאיר בשלטון הבריטי, כפי שהוא מתבטא בספרי "יאיר", יש בהם ביטוי נכון והוגן להשקפת תלמידיו של רטוש לגבי תפקידו במלחמת המחתרת נגד השלטון הבריטי בימי המנדט.

לאחר לימוד מעמיק התגבשה בתודעתי השקפה אחרת מזו הבאה לידי ביטוי בדברי ידידי עזרה זהר. השקפה אחרת זו היתה מחייבת, לשם ביטוי, חריגה מן המסגרת הסיפורית הממוקדת סביב דמותו של יאיר, שלא לדבר על כך שהיה נוצר צורך לטפל בסיבות להתרחקות שהיתה בין שני האישים הסגוליים האלה. אותה התרחקות נבעה מסוד אישיותו של יאיר, שעיקר בה היה התביעה למסירות אין קץ, לא רק לדעה, אלא גם להגשמתה במלוא מסירות הנפש. בסופו של דבר אני מבקש להודות לעזרה זוהר על הערותיו המאלפות.

משה שמיר

לעורך נתיב

בקורא ותיק של נתיב, לא בשל הדעות המובעות בו, עמך אינני מסכים שכן אני שייך למה שמכונה בעתונכם השמאל הרדיקלי, אלא מתוך הערכה כנה לרמתו, הרשה לי להביע את מחאתי. הכוונה לכיתוב לתמונה בגיליון נובמבר 2001 עמ' 8. בתמונה רשימה מגמתית של ששה אישים ערביים, העולים כביכול ראשונים על דעתו של הנשאל, והם "חבורת פושעים, מרצחי המונים, סחטני נפט ומטרופים סתם" בלשונו הארסית של העורך (!)

גם אם נניח שהגדרה זו תואמת את הדמויות, איך אפשר להכליל אותם כמייצגים נאמנה את תרבות האיסלם?

הבה נניח, לצורך הדיון, ששאלה מעין זו היתה מופנית אל מדגם מייצג של ציבור בשנות הארבעים, שהיה מתבקש לנקוב בשמות של ששה גרמנים העולים ראשונים בדעתו. סביר להניח שהיטלר, הימלר, גרינג, גבלס, ריבנטרופ

'יאיר' ו'יונתן רטוש'

ספרו של משה שמיר, "יאיר", אינו בבחינת ביוגרפיה אלא רומן היסטורי. כלומר, הוא בא לתאר את חייו של אברהם שטרן על רקע התקופה, תוך שחזור אווירת הימים בהם התרחשו הדברים, ותוך הדגשת האירועים או השתקפותם בעיני יאיר ובעיני הציבור הישראלי על מרכיביו. ביצירה מסוג זה ישנה מידת חופש גדולה בהרבה מאשר בביוגרפיה, החייבת בדיוק רב ובתיעוד מפורט ומלא. עם זאת, יש לצפות לכך שבנקודות החשובות והקובעות, תהיה גם ברומן היסטורי צמידות לאשר קרה בפועל.

מה הוא הישגו החשוב של יאיר? הוא היה הראשון שפתח במאבק מזוין נגד שלטון המנדט. לא עוד פעולות שמטרתן לשדר לבריטים שכדאי להם לתמוך בנו, ולא באויבנו; לא עוד אמונה בכך שעלינו לפעול בדרך שתבטיח ש"הבריטים ייתנו לנו מדינה" אחרי תום מלחמת העולם, אלא מאבק בנוסח מלחמת שחרור לאומית נגד שלטונות המנדט. הוא וחבריו לא רק החלו לתקוף את הבריטים בכוחם הדל, אלא שימשו זרז להפעלת האצ"ל ולבסוף גם "ההגנה" – כשבתוך כך יאיר שינה באופן מהותי את המטרות והסיסמאות של המאבק נגד האנגלים.

התפתחותו הפוליטית של יאיר לא התרחשה בחלל ריק; השפיעו עליה מאורעות ואישים. אחד האישים שהיתה לו השפעה בעלת משמעות רבה הוא **אוריאל שלה**, המוכר יותר בשם העט שלו: **יונתן רטוש**. הם נפגשו בירושלים בתחילת שנות השלושים, שני צעירים שמבחינה אינטלקטואלית היו משכמם ומעלה, בעלי השקפת עולם לאומית ונכונות לפעול למענה. היו להם שיחות מרובות שבהן עסקו בהערכת המצב, ובעיקר בדרכים הראויות לשנותו. רטוש היה האדם הראשון שראה בבריטים "שלטון זר" ואמר זאת בפומבי ובמפורש – דברים שלא היו מקובלים על היישוב היהודי בארץ בתקופה ההיא, גם לא על בעלי השקפה לאומית. זיבוטינסקי דחה השקפה זו מכל וכל עד עצם יומו האחרון. בשנת 1937 הוציא רטוש ספרון בשם "עיינינו נשואות לשלטון"; ישנן עדויות רבות על הרושם העצום שספר זה השאיר במחנה הלאומי, ובעיקר בין אנשי המחתרת שבראשה עמד יאיר (יצחק שמיר נתן לזה ביטוי פומבי בשנות ה-80 בטור של גאולה כהן ב"מעריב"). בגישה שהובעה בספרון של רטוש היתה מהפכה בהשקפת העולם, בהבנת המציאות ובהתוויית דרכי המאבק. רטוש ראה את המשימה הראשונה לקראת הקמתה של מדינה עברית בסילוקו של "השלטון הזר" – ממשלת המנדט.

תשובת העורך

מכובדי,

לא אוכל להתייחס אל מכתבך אלא אם כן תואיל להצביע על "גתה, שילר, קנט, ניטשה, תומאס מאן ורביס אחרים" בעולם הערבי.

א.ס.

וקלטנברונר היו עולים ראשוניים על הדעת. אך האמנם ששת הנאצים הללו מייצגים נאמנה את התרבות הגרמנית, רק משום שהיו בכותרות העתונים באותה עת? היכן גתה, שילר, קנט, ניטשה, תומאס מאן ורביס אחרים? האין זה אופן של גזענות מצידו של העורך לעשות שימוש בסקר דעת הקהל הנערך בתקופה כה טעונה עוינות כלפי האיסלם?

יואל זילברג,

בוסטון, מסצ'וסטס, ארה"ב.